

ДЕЯКІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ АУДИТИВНИХ НАВИЧОК ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ

Вінницький національний технічний університет

Анотація:

У роботі розглянуто аудіювання як один із найважливіших компонентів мовної компетентності іноземних студентів, а також різні способи розвитку аудитивних навичок на уроках української мови як іноземної.

Ключові слова: українська мова як іноземна, аудіювання, види мовної діяльності, мовна компетентність.

Abstract:

The paper considers listening as one of the most important components of language competence of foreign students, and different ways of enhancing listening comprehension skills in lessons of Ukrainian as a foreign language.

Key words: Ukrainian as a foreign language listening, types of speaking activity, speaking competence.

Вивчення української мови як іноземної передбачає забезпечення комунікативних потреб іноземних студентів у побутовій, навчально-професійній, соціально-культурній і навчально-науковій сферах, а також формування комунікативної компетентності, яка сприятиме становленню мовної особистості майбутнього фахівця [1:3].

Обов'язковою складовою комунікативної компетентності є розвиток аудитивних навичок – вміння слухати й розуміти почуте. Саме аудіювання сучасними методистами розглядається як фундаментальне вміння, оволодіння яким є не тільки важливою умовою навчання мови в цілому, але й одним із засобів пізнання навколишнього світу, каналом соціалізації, засобом залучення до цінностей культури народу, мова якого вивчається, а також одним із способів опанування/оволодіння всіма навчальними дисциплінами та здобуття вищої освіти за обраним фахом [2:7].

Проблема розвитку навичок аудіювання є центром уваги багатьох сучасних дослідників. Різні аспекти аудіювання висвітлено у працях відомих вітчизняних та зарубіжних науковців: І. Зимньої, В. Артемова, Л. Бондарко, З. Кочкіної, Б. Беляєва, М. Жинкіна, Л. Виготського, П. Зінченка, Г. Костюка, О. Леонтьєва, Л. Апатової, Г. Архипова, Л. Архипової, М. Вайсбурд, Н. Гез, Н. Харламової, Б. Ходоса, С. Цінько, О. Метьолкіної, Ю. Пассова та ін. Однак, незважаючи на велику кількість досліджень, проблема формування та удосконалення аудитивних умінь студентів-іноземців при вивченні української мови як іноземної є актуальною, що визначило вибір теми нашої розвідки.

Аудіювання – один із видів рецептивної мовленнєвої діяльності, що являє собою цілеспрямований процес сприймання та розуміння чужоземного мовлення на слух у межах тої чи тої сфери діяльності на основі лінгвістичного й екстралінгвістичного досвіду аудитора [3:53].

Водночас аудіювання є одним із найскладніших видів мовленнєвої діяльності, оскільки навіть студенти, які володіють достатньо великим об'ємом лексичних одиниць та мають певний рівень знань граматики, найчастіше сприймають «живе» мовлення як потік звуків, які важко розпізнати, а зрозумілими для них стають тільки окремі знайомі слова та стандартні конструкції. Тому перед викладачем стоїть завдання сформувати, а у подальшому удосконалити аудитивні вміння студентів, а саме: розрізнення звуків української мови та співвідношення їх відповідними фонемами; визначення наголошеного складу у почутому слові; розрізнення інтонаційних моделей різних типів (ІК-1, ІК-2, ІК-3, ІК-4, ІК-5 та ін.); виділення необхідної інформації з аудіотексту; відповіді на запитання щодо інформації аудіоповідомлення; розуміння комунікативних намірів учасників діалогу; сприйняття й розуміння усного українського мовлення розмовного та наукового стилів, представленого один раз. Для досягнення цієї мети доцільно, на нашу думку, регулярно та цілеспрямовано використовувати систему вправ та завдань, які умовно можна поділити на дві групи:

- підготовчі завдання, при виконанні яких формуються фонетичні (фонематичний та інтонаційний слух), лексичні та граматичні навички аудіювання;
- мовленнєві завдання, виконання яких сприяє формуванню вмінь аудіювання на основі аудитивних текстів.

Слід зазначити, що основу усного мовлення становлять фонетичні навички, фонематичний слух, уміння ідентифікувати семантику інтонації та розділяти звуковий потік, тому доцільним є використання завдань, спрямованих саме на формування цих навичок. Так, вважається базовим та широко застосовується особливо на початковому етапі навчання завдання повторювати частини тексту за викладачем під час пауз або синхронно. Для ідентифікації місця наголошеного складу у словах використовують завдання, що дають можливість студентам-іноземцям почути аудіотекст або переглянути відеосюжет, написати свій текст, поставити наголос у словах, прочитати та порівняти з оригіналом. Збільшенню оперативної пам'яті та розвитку фонематичного слуху студентів, а також розвитку умінь сегментації звукового потоку сприяє виконання завдання «Ланцюжки», яке передбачає повторення за викладачем елементів «ланцюжка» слів із поступовим збільшенням довжини (слова беруть із тексту для аудіювання). Для тренування пам'яті продуктивними є відповіді на запитання; погодження або непогодження із твердженням; прослуховування слів та групування їх за певним принципом або ознакою; знаходження помилок або розбіжностей між усним та друкованим текстом; запам'ятовування дат, імен, назв і т.п., із подальшим їх відтворенням у тій же послідовності та ін.

Водночас робота над кожним аудіотекстом на занятті має складатися з трьох основних етапів: передтекстова робота, аудіювання тексту з притекстовими завданнями та післятекстова робота. А якщо йдеться про слухання навчального матеріалу, то обов'язковим, на нашу думку, є передбачення ще одного етапу – активізації засвоєного в подальших ситуаціях спілкування.

На етапі передтекстової роботи проводиться підготовка студентів до сприйняття аудіотексту, відбувається усунення лексичних труднощів та розвиток навичок мовленнєвого прогнозування. Пропонуються завдання із обговоренням питань до прослуховування; здогадка про зміст тексту за заголовками, ілюстраціями або новими словами; бесіда за проблематикою тексту. Доцільним також є використання проблемного запитання, яке спонукатиме студентів до роздумів, активізуватиме їхню увагу при прослуховуванні аудіотексту.

Хочемо зауважити, що важливу роль відіграє надання так званої інструкції, тобто конкретного завдання для орієнтування студентів на цілеспрямоване і свідоме розуміння інформації. Таке завдання організує процес мислення студентів, концентрує їхню увагу і стимулює запам'ятовування у процесі слухання. Як свідчать психологи, правильна і точна інструкція може підвищити ефективність сприймання на 25%. А використання притекстових завдань, спрямованих не на мовну форму тексту, а на його розуміння, допоможуть успішному сприйняттю аудіотексту.

Слід зауважити, що прослуховувань тексту може бути декілька. Під час першого прослуховування студенти намагаються зрозуміти зміст, під час другого можуть виконувати завдання: вставити пропущені слова у текст; завершити речення; знайти еквівалент до прослуханих слів знайти словосполучення, що вживаються у тексті без змін тощо.

Контроль розуміння аудіотексту може здійснюватись вербальним чи невербальним способом. Дії студентів після прослуховування аудіотексту пов'язані з характером завдання, яке було поставлене перед його слуханням. Серед форм перевірки використовують, наприклад:

- невербальні дії: підняття руки, сигнальної картки, малюнків; виконання дій; виготовлення схем, підбір малюнків згідно зі змістом;
- вербальні: бесіда за текстом, переказ, упорядкування пунктів плану чи блоків тексту за логікою змісту, визначення головної думки, завершення висловлювання, виправлення неправильних тверджень, тести з вибором відповіді (альтернативні, одноелементного та множинного вибору, перехресні, ланцюгові, тести класифікації), тести на відновлення пропущених елементів речення (клоуз-тести) тощо.

Післятекстовий етап передбачає подальшу роботу над текстом з метою розвитку навичок усного та письмового мовлення. Серед продуктивних зазначаємо завдання на завершення речення; знайдення еквівалентів до прослуханих словосполучень; обирання із декількох малюнків такого, що відповідає змісту тексту; створення схеми (малюнку) місця, в якому відбувається дія, опис персонажу, про якого йдеться у тексті та ін., а також переказ аудіотексту, для чого попередньо студенти складають план розповіді, вибирають з тексту слова / словосполучення / фрази для використання у власних висловлюваннях, повторюють основні конструкції для вираження свого ставлення до проблеми, персонажів, їхніх дій, а також для оцінки прослуханого тексту.

Слід звернути увагу на те, що найчастіше на початковому рівні викладач застосовує контактне аудіювання, самостійно пред'являючи навчальні аудіотексти, що є для іноземних студентів найлегшим варіантом аудіювання, оскільки голос викладача та темп мовлення для них знайомі, а такі зорові опори як жести, міміка, артикуляція викладача якнайкраще сприяють розумінню змісту аудіотексту. Проте викладач повинен готувати студентів до різних умов аудіювання та застосовувати дискантне аудіювання. З цією метою для пред'явлення аудіотекстів слід запрошувати інших викладачів, використовувати аудіо- і відеозаписи, аудіовізуальні мультимедійні засоби, матеріали навчальних сайтів, а особливо подкастів, наприклад, створених до підручника «Українська мова для іноземців. Практикум (Рівні В1– В2)» Л. Назаревич, як ефективних, на нашу думку, засобів навчання аудіювання.

Отже, формування адитивних навичок іноземних студентів, як здатності інокомунікантів свідомо сприймати на слух інформацію українською мовою з різних аудіоджерел із відповідною мовленнєвою реакцією або коректною письмовою фіксацією, є одною із складових частин мовленнєвої компетенції іноземних студентів та одним із найважливіших завдань у навчанні української мови як іноземної. Цілеспрямована та регулярна поетапна робота викладача протягом вивчення дисципліни «Українська мова як іноземна» із використанням традиційних та інноваційних методів, зокрема із застосуванням мультимедійних засобів, сприятиме якнайшвидшому введенню студентів-іноземців у вільне мовлення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Українська мова як іноземна: примірна програма навчальної дисципліни підготовки фахівців другого (магістерського) рівня вищої освіти / С.М. Луцак, Іванишин Г.Я., Криницька О.І. та ін.; за ред. СМ. Луцак. Івано-Франківськ, ДВНЗ «Івано-Франківський національний медичний університет», 2017. 154 с.
2. Ніколаєва С. Ю. Сучасна технологія навчання іншомовного матеріалу в середніх навчальних закладах / С. Ю. Ніколаєва. К., 1996. 96 с.
3. Захлопана Н. М. Словник-довідник з методики викладання української мови / Н. М. Захлопана, І. М. Кочан. Львів : Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2002. С. 53.
4. Дегтярьова К. Навчання аудіюванню при роботі з діалогічними текстами / К. Дегтярьова // Текст як об'єкт лінгвістичного дослідження і засіб навчання мови: зб. наукових доповідей у 2 т. Полтава: Освіта. 2007. С. 308–313.
5. Словник-довідник з української лінгводидактики : навч. посіб. / кол. авторів за ред. М. І. Пентилюк К. : Ленсвіт, 2015. 320 с.
6. Тарнопольський О., Кабанова М. Методика викладання іноземних мов та їх аспектів у вищій школі: підручник. Дніпро: Університет імені Альфреда Нобеля, 2019. 256 с.
7. Тохтар Г. І., Кулик А. П. Проблеми навчання іноземних громадян у ВНЗ України та шляхи їх вирішення. Сучасні технології підготовки фахівців в умовах подальшого розвитку вищої освіти України. Харків: ХНАДУ, 2005. С. 314–316.

Горчинська Людмила Володимирівна, старший викладач кафедри мовознавства Вінницького національного технічного університету, м. Вінниця, e-mail: amila5@ukr.net

Horchinska Lyudmila Volodymyrivna, Senior Lecturer of the Linguistics Department of Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, e-mail: amila5@ukr.net